

УДК

УКРАЇНА В УМОВАХ МОДЕЛІ «СУСПІЛЬСТВА ЗНАНЬ»: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Ірина Утюж

ДОКТОР ФІЛОСОФСЬКИХ НАУК,
ЗАВІДУВАЧ КАФЕДРИ СУСПІЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН
ЗАПОРІЗЬКОГО ДЕРЖАВНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

У статті робиться спроба ревізії соціокультурних підстав теперішньої ситуації в Україні, узятих з урахуванням становлення західної інституціональної (освіти, науки й ідеології), соціальної, економічної сфери в умовах постінформаційної доби – «суспільства знань».

Ключові слова: «суспільство знань», інноваційність, креативність, постстандартизований розум.

The article attempts to audit sociocultural reasons the current situation in Ukraine, taken considering becoming west institutional (education, science and ideology), social and economic spheres in terms of post-informational era - "knowledge society".

Keywords: "knowledge society", innovation, creativity, poststandardized intelligence.

Сучасний світ структурований як освітньо-відтворювальна система, у якій домінують західні освітні інститути й технології, а периферійну зону складають соціальні практики, що з різних причин досі не залучені в ринкові ігри. Перед нами, якщо скористатися висловом І. Валлерстайна, досить «жорстка криволінійна... ієрархія» [1, с. 151], невідома історичним системам минулого.

За цивілізаційною точкою зору, розуміння ситуації помітно змінюється. Цивілізаційний плюралізм, що породжує реальні міжцивілізаційні відносини, можна кваліфікувати як інтеросоціальний агон, який має доволі невизначені правила гри (якщо не вважати такою глобалізацію як гру на зниження незахідних акторів) і її досить проблематичні соціокультурні результати.

У пропонованій статті робиться спроба ревізії соціокультурних підстав теперішньої ситуації в Україні, узятих з урахуванням становлення західної інституціональної (освіти, науки й ідеології), соціальної, економічної сфери.

Відомо, що багато сучасних держав світу, незважаючи на їхню цивілізаційну природу й суперечливий історичний досвід, віддали перевагу тій історичній «осі», яку продукував Захід, починаючи з 1500 р. (К. Маркс, І. Валлерстайн, У. Мак-Ніл), і навколо якої він зводив структуру своєї цивілізації. Спочатку на цій «осі» була створена *цивілізація модерну*, корелятом якої стало індустріальне суспільство, придатна йому парадигма культури й антропологічний тип; наприкінці ХХ ст. почала формуватися

цивілізація постмодерну, якій відповідало постіндустріальне, точніше – інформаційне суспільство, що втілює себе в культурному постмодерні й консьюмеричному антропологічному сюжеті. На цьому шляху і знаходиться сучасна Україна.

Україна нового тисячоліття характеризується динамізмом, складністю і непередбачуваністю соціокультурного розвитку. Сьогодні процеси, що відбуваються в Україні, як і в цілому в світі виступають в якості відкритості, обміном знання та інформацій. Світове західне суспільство претендує в своєму розвитку на посткапіталістичну модель існування і ця модель умовно отримує назву «суспільство знань».

Німецький дослідник П. Друкер визначає «суспільство знань» як середовище, де знання є першочерговим і всеохоплюючим ресурсом для індивідів. Інші ресурси – капітал, праця, земля не зникають, але відходять на другий план, оскільки вони всі можуть бути отримані за допомогою нових знань. Але знання можуть бути продуктивними лише тоді, коли «інтегровані у певне завдання» [2, с. 231]. Відтак «суспільство знань» постає у П. Друкера як «суспільство організацій», оскільки мета будь-якої організації полягає у тому, щоб інтегрувати спеціалізовані знання у загальне завдання, спільну мету. В даних умовах Україна-держава повинна зробити все, щоб суспільство пережило освітню революцію, яка дозволить «подорослішати» людині. Структурація і аналіз феномену «суспільства знань», дає можливість зрозуміти, в якому напрямку повинно розвиватись українське суспільство, культура, держава.

Україна в умовах моделі «суспільства знань» повинна вибрати шлях на презентацію розвитку людиноцентричного виміру: формувати не одоміру людину – людину споживача, а багатовимірну людину, в основі якої буде лежати сформований постстандартизований спосіб мислення. Тоді сучасний культурний простір буде визначатись новітніми креативними концептами - світоглядним та науковим, актуалізованим соціальними, культурними та філософськими дискурсами. Креативна, інтелектуально-освітня діяльність повинні включати особистість в процеси і норми суспільного життя. Формування і трансформація соціальної культури повинні бути направленими на відтворення людських спільнот.

Сучасна Україна в епоху інформаційної доби, використовуючи енергію знання зможе одержати відповіді на всі виклики сьогодення. І тому основна задача української сучасності сформувати інфосоціум – простір, поза яким вже не можуть існувати як суспільство так і людина. Це простір суспільства заснованого на знаннях, або «суспільство знань».

Застосовуючи концепцію аутопоейсису самоорганізації й самореференції до аналізу соціальних систем, Н. Луман показав, що розрізнення системою самої себе й навколишнього середовища і є аутопоейсис, або автономність соціуму, тобто, окреслюючи свої межі й виділяючи себе із середовища, система самоутворюється. Оскільки збереження стійкості в умовах замкнутості системи на саму себе – це інтенсивна розтрата внутрішньої енергії всіма її елементами, відкритість системи функціонує не для когось і

навіть не для себе, вона є відкритою всередині себе. Відкритість усіх компонентів системи робить її дійсно відкритою і, на відміну від замкнутої системи з її структурним консерватизмом і постійною боротьбою із зовнішнім середовищем, відкрита система з її невинним структурогенезом постійно підтримує відповідність внутрішньої структури зовнішньому середовищу, що зводить нанівець можливість її руйнування [3].

Нову (навіть майбутню) морфологію українського суспільства становлять мережі, і характеризуються вони відкритістю для інновацій, високою динамічністю, не ризикуючи при цьому втратити стабільність, оскільки в них важлива інтерактивна щільність, високий рівень інтерпретацій, вільне поєднання рівноправних і незалежних партнерств, можливість досягнення спільних цілей через колективне самообмеження, активне включення в прийняття рішень. Комп'ютеризовані інформаційні лінії зв'язку, пронизуючи громадське життя сучасного світу в різних напрямках – горизонтально й вертикально, усередині окремих країн, регіонів і транснаціонально, утворюють розгалужену мережу комунікацій, функції яких часто порівнюються з функціями нервової системи, яка керує організмами, що закладає мультикультурний, взаємозалежний транзитивний світ.

На зміну сприйняття простору через динаміку соціальних відносин людей у їхній тимчасовій практиці приходять ідеї «потокowego простору» (space of flows), який формується поза тимчасовими межами навколо потоків (капіталу, інформації, технології, організаційної взаємодії, образів, звуків і символів), що домінують у процесах економічного, політичного, знакового та іншого життя. Вказані фактори обумовлюють антропологічний поворот в соціокультурній реальності України. Він формує нові соціально-комунікативні можливості «суспільства знань».

Комунікативні процеси стають головним фактором при формуванні посткапіталістичної моделі – «суспільства знань», де інтеграція науки, освіти та громадських сфер життя знаходяться у взаємодії. Роль і значення комунікації в суспільстві можна простежити, провівши аналогію з позицією Ю. Габермаса стосовно зовнішніх комунікацій сфери науки. Так, на думку вченого, «комунікація між політично уповноваженими замовниками і професійно компетентними вченими великих дослідницьких інститутів означає критичну зону переводу практичних питань у науково сформульовані проблеми і зворотного переводу наукової інформації у відповіді на практичні запитання» [4, с. 150]. Подібні процеси стали нормою західних-європейських наукових спільнот, комплекс комунікацій в яких спрямований на тісну взаємодію з політикою, освітою і широкою громадськістю. Разом з тим, зазначимо, що у вітчизняній науковій системі помітний розрив, який відокремлює науку від багатьох сфер громадського життя. Це стоїть на заваді становлення суспільства знань, інноваційно-креативної економіки.

Література

1. Валлерстайн И. Исторический капитализм. Капиталистическая цивилизация [Текст] / И. Валлерстайн. – М.: Т-во научных изданий КМК, 2008. – 176 с.
2. Друкер П. Эпоха разрыва: ориентиры для нашего меняющегося общества / П. Друкер. – М.: ООО «И.Д.Вильямс», 2007. – 336 с.
3. Луман Н. Введение в системную теорию / Никлас Луман / (Под редакцией Дирка Веккера). Пер. с нем. / К. Тимофеева. М.: Издательство «Логос». 2007. – 360 с.
4. Хабермас Ю. Техника и наука как «идеология» / Ю. Хабермас. – М.: Праксис, 2007. – 208 с.

Утюж І. Україна в умовах моделі «суспільства знань»: соціально-філософський аспект / І. Утюж // «Сучасна українська нація: мова, історія, культура [Текст]: матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю 16 березня 2016 року з нагоди 15-річчя кафедри українознавства / Наукові редактори: проф. Чоп'як В. В., проф. Магльований А. В. – Львів: Друкарня ЛНМУ імені Данила Галицького, 2016. – С. 288-290.